

Školní řády – hledisko právní, obsahové a strukturální

Jan Michalík

V Pedagogické orientaci č. 1/2000 byla uveřejněna podnětná stať Pavla Vacka, řešící psychologické souvislosti vývoje dítěte a jeho vztahu k normám zde reprezentovanými školními řády. Vacek vedle analýzy školních řádů dospívá ke konstatování jednoho ze základních rozporů našeho školství, který charakterizuje jako „rozpor mezi všeobecně deklarovanými principy, které jsou akceptovány jako nezbytný základ humanistické a demokratické školy a na druhé straně pak setrvačnost postupů a metod typických pro školu socialistickou“ (Vacek, 2000) Na jeho stať navazujeme tímto článkem. Neboť obdobnými slovy lze charakterizovat i dosavadní přístup řady zpracovatelů k obsahu a formě školních řádů. Namísto obsahově vyvážené a formálně specifické normy, která by měla vedle podřízenosti obecně závazným normativně právním aktům respektovat i skutečné potřeby a život daného vzdělávacího zařízení, je příprava a tvorba školního řádu chápána jako „nutné zlo“. Náš příspěvek se tedy zabývá právními aspekty tvorby a působnosti školních řádů a z nich vyplývajících pedagogických konsekvencí.

1. Základní východiska

Otázka, již si pokládáme, hovoříme-li o významu školních řádů, zní: „Je školní řád pramenem práva?“ Jinými slovy: „Je školní řád beze zbytku závazný?“ Odpověď je velmi jednoduchá – není. Přesto se v praxi setkáváme s řadou pedagogů, kteří se domnívají, že pravidla chování stanovená školním řádem jsou obecně závazná, že je žáci „musí“ dodržovat, jinak budou „potrestáni“ Naznačené chápání školního řádu (výhradně donucovací prostředek) nemá v pedagogické teorii a praxi místo, musíme se však pokusit o vysvětlení zmíněné „závaznosti“ školního řádu. Nevyhne se přitom malému exkurzu do právní systematiky.

Právo představuje prostředek mocenské regulace vztahů ve společnosti, stanovuje souhrn závazných pravidel chování. Především konstatujme, že právo není jediným společenským systémem, který stanovuje pravidla chování. Existují například tyto další systémy (soubory pravidel), které mají vliv na určitou oblast společenských vztahů, na lidské chování:

- a) morálka,
- b) náboženství,
- c) tradice, zvyky.

Právo se však liší od všech uvedených souborů některými znaky. Právo je:

- a) obecně závazné,
- b) mocensky vynutitelné,
- c) formálně specifické (psané).

Pro pochopení uvedených znaků – vlastností, jež právo odlišují od ostatních pravidel chování, uvádíme následující příklady norem:

- a) norma právní: § 219 odst. 1 trestního zákona: „Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.“
- b) norma mravní: „Žáci zdraví učitele při příchodu do třídy povstáním.“

Srovnajme si nyní, jak je to se závazností obou norem. Právní norma je bezesporu obecně závazná. Z dikce zákona je zřejmé, že je závazná pro všechny občany naší republiky, specificky pak pro ty, kteří žijí v manželství. Naproti tomu o závaznosti uvedené normy mravní lze pochybovat. I když se považuje za naprosto samozřejmou na školách základních, například na mě domovské univerzitě je podobné chování žáků naprostou výjimkou.

Mocenská vynutitelnost úzce souvisí se závazností. Je-li totiž pravidlo chování stanoveno jako závazné, měla by existovat možnost nějakého donucení ve smyslu dodržování daných pravidel. Toliko právní norma je vynutitelná státní mocí. Soudy, policie, komise obecního úřadu jsou, dle svých kompetencí, povolány střežit dodržování právních norem. Vedle různých preventivních a osvětových forem činnosti je nejčastějším institutem působícím ve směru zachování dané normy sankce. V našem případě má sankce podobu trestu odnětí svobody. Může se však jednat i o méně dramatické formy, např. pokuta, předvedení policií, nucený prodej nemovitostí. Právě mocenská vynutitelnost představuje nejcharakterističtější rys právní normy. Požadavkem zvláštní formy nerozumíme toliko „nesrozumitelný“ právní jazyk, ale především určitou zákonem stanovenou formu, v níž se právo vyskytuje.

Právní norma může být vydána jen k tomu oprávněným státním orgánem, v předepsané formě a musí být odpovídajícím způsobem vyhlášena a publikována.

Hovoříme-li o právní normě, je nutno zdůraznit, že tímto termínem nerozumíme totéž co slovem zákon, předpis apod. Můžeme říci, že každý zákon, nařízení obsahuje zpravidla celou řadu právních norem, tedy závazných pravidel chování.

V naší republice je v podstatě jediným pramenem (zdrojem) práva normativně právní akt. Jedná se o zákony, nařízení, vyhlášky, které jsou obecně závazné. Jak jsme již uvedli, normativně právní akty lze třídit podle nej-

různějších kritérií. Z hlediska potřeb praxe je *nejvýznamnější třídění dle principu právní síly na:*

- a) Ústavu a ústavní zákony,
- a1) mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách (čl. 10 Ústavy),
- b) běžné zákony Parlamentu České republiky,
- b1) zákonná opatření Senátu Parlamentu ČR,
- c) nařízení vlády České republiky,
- d) obecně závazné vyhlášky ministerstev a ostatních ústředních orgánů státní správy,
- e) vyhlášky a nařízení krajů,
- f) nařízení místních orgánů státní správy,
- g) vyhlášky obecních zastupitelstev.

Princip právní síly neboli místo normativně právního aktu v námi uvedeném přehledu vyjadřuje autoritativnost a míru závaznosti dané normy. Přičemž zde platí dvě pravidla:

- a) *normativně právní akt nižší právní síly nesmí být v rozporu s normativně právním aktem vyšší právní síly,*
- b) *zrušit nebo změnit lze normativně právní akt jen aktem stejné nebo vyšší právní síly.*

Ve své praxi se často setkáme s předpisy, které zdánlivě splňují náležitosti právního předpisu. Zejména mají patřičnou úřední formu. Přesto je ale za pramen práva nepovažujeme. Jedná se o nám všem známá opatření ředitele, příkazy, směrnice, řády, stanovy, usnesení ap. Tyto předpisy nazývá právní teorie **interní normativní směrnice**. Vydávají je zejména vedoucí pracovníci. Slouží k organizaci a řízení daného hospodářského zařízení, školy apod. Jsou charakteristické zejména tím, že nemusí být veřejně vyhlášeny (pracovníci by však s nimi měli být seznámeni), nejsou obecně závazné, ale vždy jen v linii nadřízenosti a podřízenosti. Jejich plnění, resp. neplnění nemůže být sankcionováno státní mocí, jako je tomu u obecně závazných předpisů – normativně právních aktů. Určitou sankci představuje například možné disciplinární řízení a podobné formy. Za nejpodstatnější z hlediska každodenní praxe považujeme skutečnost, že interní normativní směrnice musí vycházet z obecně závazných právních předpisů a respektovat je. V případě, že je s nimi v rozporu, nelze neplnění takové směrnice postihovat.

Nejlépe si rozdílnost druhů právních aktů přiblížíme s použitím tabulky 1.

2. Školní řády – charakteristika

Školní řád představuje druh interní normativní směrnice *sui generis*. Upravuje některé náležitosti organizace vnitřního života školy. Vyjdeme-li z díkce právní normy – §38a školského zákona a prováděcí vyhláška o základní škole (Zákon č. 29/1984 Sb., Vyhláška č. 291/1991 Sb.), je nutno rovněž uvést

Tab. 1: Rozdílnost druhů právních aktů

NORMATIVNĚ PRÁVNÍ AKT	INTERNÍ NORMATIVNÍ SMĚRNICE
Obecně závazný	„Podmíněně závazná“ uvnitř organizace
Upravuje vztahy neurčitého množství subjektů	Vztahy určených subjektů – nadřízených a podřízených
Vydávají je jen výše uvedené subjekty (parlament, vláda, kraj)	Vydávají je vedoucí pracovníci v rámci své řídicí činnosti
Forma: zákon, nařízení vyhláška	Směrnice, pokyn, rozhodnutí, příkaz, provozní řád
Platí presumpce správnosti (a to tehdy, jestliže je daná norma později zrušena)	Bezvadný, jen je-li v naprostém souladu s normativně právními akty
Existuje státně vynutitelná sankce jako prostředek donucení daného chování	Nedodržení lze posuzovat pouze dle zmocnění v normativně právních aktech (např. výpověď daná zaměstnanci zaměstnavatelem)

dvojí označení téhož dokumentu. Zákon hovoří o školním řádu, vyhláška o řádu školy.

Podle vyhlášky obsahuje řád školy zejména ustanovení o chování žáků a následně i o vnitřních pravidlech provozu školy. Školní řád tak – ať chceme či nikoliv – představuje jednu z prvních norem obsahujících „závazná“ pravidla chování, s nimiž se dítě a mladý člověk setkává a konfrontuje. Již jsme uvedli, že z pohledu právního jde o normu, která je závazná pouze v rámci dané organizace, a to ještě při přísném dodržení základního pravidla pro její existenci, tj. nesmí být v rozporu s obecně závaznými právními normami. Hledisko pedagogicko-psychologické bude akcentovat „výchovný“ prvek obsažený ve školním řádu jako v jednom z prvních formálních pravidel chování, k nimž žáci „musí“ zaujmout nějaký postoj. Přesněji řečeno, jsou vedeni, aby je dodržovali. Je však zajímavé, že Pedagogický slovník pod heslem řád školy nepovažoval za nutné uvést nic více než znění ustanovení § 15 zmíněné vyhlášky. V tomto směru lze hovořit o jisté rezignaci pedagogické obce na dodání vlastního „pedagogického“ obsahu pojmu Školní řád.

Hledisko právní akcentuje vedle formální „čistoty“ dokumentu i jeho podstatný význam při rozvoji právního vědomí dítěte. Právním vědomím se obvykle rozumí znalost práva. Přestože existuje jistý vztah mezi oběma pojmy, nelze je ztotožňovat. Lidé se ve svém chování řídí nejen právem (to mnohdy ani neznají), nýbrž i svým právním vědomím. Koncepti právního vědomí existuje velké množství a některé z nich se dosti liší. Zde vyjdeme z názoru

Knappova (1995), který uvádí, že „na rozdíl od *znalosti práva*, které je vědomím *de lege lata*, tj. vědomím, že něco jako právo platí, je právní vědomí vědomím *de lege ferenda*, tj. vědomím, že by něco mělo jako právo platit, bez zřetele na to, zda to skutečně platí či neplatí.“ Ve školní výchově tedy půjde především o to, aby právní vědomí bylo podloženo jistým stupněm *znalosti práva*. Proto pro děti v mladším školním věku bude sehrávat školní řád důležitý faktor rozvoje jejich *vědomí práva*. Pro děti staršího školního věku se, vzhledem ke stupni rozvoje jejich rozumových a volních vlastností, stane školní řád nejen normou hodnotící, ale i normou hodnocenou. Vše uvedené má aktuálně i do budoucna velký význam pro individuální (ovšem i skupinovou a obecnou) akceptaci společenských a právních norem.

3. Právní úprava

Výše uvedené konstatování o značném významu školních řádů ve výchově shledáme poněkud rozporným, seznámíme-li se s tím, co směrem k úpravě školních řádů sděluje současná tzv. školská legislativa. Základní úpravu nalezneme ve zmíněných ustanoveních právních norem. Podle školského zákona patří školní řád k povinné dokumentaci škol. Ustanovení zákona nijak rozsáhle provádí vyhláška o základní škole. Podle ní Řád školy (nikoliv tedy školní řád) obsahuje zejména ustanovení o:

- a) chování žáka,
- b) docházce do školy,
- c) zacházení s učebnicemi, školními potřebami a školním majetkem,
- d) povinnostech chránit zdraví své i svých spolužáků,
- e) plnění dalších pravidel vnitřního režimu školy,
- f) provozu školy a povinnostech pracovníků školy.

Kromě uvedených ustanovení § 3 vyhlášky ukládá povinnost upravit ve školním řádu (!) dobu, na kterou uvolňuje ředitel školy či třídní učitel žáka z vyučování. Na základě ustanovení vyhlášky o speciálních školách se uvedená pravidla vztahují i na školy speciální (Vyhláška MŠMT č. 127/1997 Sb.).

Poněkud stručný výčet možného pojetí a obsahu řádu školy je pravděpodobně příčinou značných problémů s jeho sestavováním na jednotlivých školách. Pedagogická veřejnost je dostatečně seznámena s pokusem Ministerstva školství na konci 90. let (ministr E. Zeman) připravit novou právní normu upravující vztahy ve školství. Zákon usilující o nahrazení značně zastaralého školského zákona i zákona o státní správě a samosprávě ve školství byl Sněmovně předložen dvakrát. Ovšem bezúspěšně (z hlediska jeho přijetí). I tak je zajímavé, jak se ministerstvo chystalo upravit náležitosti školních řádů. Navržené znění zákona o vzdělávání přineslo následující úpravu:

Školní řád, vnitřní řád

1. *„Ředitel vydá se souhlasem školské rady, pokud je podle tohoto zákona zřízena, školní řád. Ředitel vyšší odborné školy vydá školní řád se souhlasem rady vyšší odborné školy. Ředitel školského zařízení vydá vnitřní řád. Školní řád a vnitřní řád obsahují zejména ustanovení:*
 - a) *o podrobnostech k výkonu práv a povinností studentů, dětí, žáků a jejich zákonných zástupců v podmínkách školy nebo školského zařízení,*
 - b) *o provozu a vnitřním režimu školy nebo školského zařízení,*
 - c) *o podmínkách k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů,*
 - d) *na ochranu osob, které mohou být během vzdělávání vystaveny hrozbám nebo aktům diskriminace, nepřátelství nebo násilí v důsledku jejich etnické, kulturní, jazykové nebo náboženské identity,*
 - e) *k zajištění ochrany dětí, žáků a studentů před sociálně patologickými jevy,*
 - f) *o zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení, popřípadě s učebnicemi a učebními pomůckami.*
2. *Školní řád nebo vnitřní řád zveřejní ředitel na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení, prokazatelným způsobem s ním seznámí zaměstnance a žáky nebo studenty školy či školského zařízení a informuje o jeho vydání zákonné zástupce nezletilých žáků.“*

4. Krátký exkurz do historie

V minulosti existovaly tzv. vzorové řády škol vydávané přímo tehdejšími ústředními orgány – Ministerstvem školství (v jeho nejrůznějších názvech).

Například v r. 1910 byly základní požadavky na školní řád formulovány takto:

„Učitelská porada ve shodě s místním školským úřadem a školním lékařem má navrhnouti pro každou obecnou školu zvláštní školní řád, upravující chování školních dítek ve škole i mimo školu, počátek a trvání vyučovacího času i návštěvu školy vůbec.“

Již tehdy lze nalézt i metodická doporučení pro tvorbu školních řádů:

„Kritériem pro jeho sestavení nesmí býti starý školský duch a stará školská praxe, která se utápěla ve formalismu a jeho přísné disciplíně, nýbrž rozhodně kritériem zde musí býti moderní vědecké poznatky o duši dětské, moderní vědecký názor na výchovu a hlavně pravda, že škola má velké úkoly sociální. Ba v momentu tomto nutno spatřovati vedle ohledu na psychologickou konstrukci dítěte jeden z nejdůležitějších základů, v němž budiž takový školní řád pro žactvo vybudován.“

Přes vzývání poznatek o „duši dětské“ je zřejmé, že tehdejší představy o možnostech žákovských projevů se od dnešních lišily (místy až drasticky).

„Poměr k učitelí. Vážíš-li si sebe, ctíš-li své spolužáky, cti i svého učitele! Učitel ukazuje ti správnou cestu života. Cti proto jeho práci, usnadňuj mu ji svou pozorností, podporuj ho pilností a svědomitým plněním svých úloh a povinností!“

„Poměr k ostatním občanům. Kromě spolužáků, učitelů a svých příbuzných žiješ v obci i s jinými. Ti vidí v tobě příštího občana a čekají od tebe právem ušlechtilost a mravnost. Buď si vědom, že máš být 1) pýchou rodiny, 2) ozdobou své obce, 3) užitečným členem národa. Počinej si vůči svým spoluobčanům slušně!“ (Index k definitivnímu řádu . . . , 1910)

Dále je možnost uvést školní řád pro obchodní akademie, veřejné školy obchodní a kursy k nim připojené kromě kupeckých škol pokračovacích a kursů pro dospělé z roku 1922.

Ust. § 15: *„Společné vycházky mohou žáci konati jen s vědomím ředitelským a vedení profesorem.“* Paragraf 17 zdůrazňuje: *„Návštěva hostinců a kaváren, nejsou-li přítomni rodiče nebo jejich zástupci, zpravidla dovolena není. Pokud by se starším, alespoň 18letým žákům mělo dovoliti, aby sami do určitých hostinců a kaváren docházeli, o tom rozhoduje profesorský sbor.“* S ohledem na přisnost těchto požadavků je zajímavé znění § 20: *„Žákům mladším než 16 let se kouřiti zakazuje. Žákům starším je dovoleno kouřiti mimo školní budovu a její okolí, které blíže určí ředitel.“*

Krátký exkurz do historie je možno uzavřít citací školního řádu z období padesátých let:

„Žáci a žákyně! Žijeme ve veliké době. Náš pracující lid se sjednotil v Národní frontě Čechů a Slováků v čele s Komunistickou stranou Československa za vedení presidenta republiky Klementa Gottwalda, . . . učte se proto poctivě a svědomitě, učte se soustavně a vytrvale, učte se rádi. Milujte svou lidově demokratickou vlast, ctěte přebohaté dílo našeho pracujícího lidu. Milujte pracující lid všech národů a staňte se bojovníky za vítězství socialismu na celém světě.“ (Školní řád pro žáky jednotné školy, 1951)

Tento způsob znamenal sjednocení školních řádů na úrovni celé republiky, alespoň ve srovnatelných typech škol. Vylučoval „školní lidovou tvořivost“ Na jedné straně mohl, s výjimkou přepjaté ideologických tezí, znamenat i pozitivní rys působení práva ve společnosti, tzn. naplňoval zásadu „všem stejně“ Na druhé straně by takový přístup v dnešní době nutně narazil na snahu o decentralizaci výkonu státní moci, pravidla participace, demokracie a koneckonců daleko různorodější pedagogický terén, než tomu bylo v minulosti.

Existuje možnost řešit popsany rozpor dokumentem typu Metodického pokynu resortního ministerstva (či jeho části), který by mohl v obecnější rovině sdělit školám potřebná doporučení ke tvorbě a obsahu řádů škol. Proti existenci obdoby metodického vedení ze strany ministerstva hovoří

přesvědčení (nebo očekávání?) o potřebné úrovni právního vědomí ředitelů škol a jejich smyslu pro právní cit i „obyčejnou“ realitu škol.

Shrneme-li úvahy o právním významu a smyslu řádů škol, dospějeme k následujícím:

- a) školní řády představují důležitý prostředek rozvoje právního vědomí a právní kultury žáků,
- b) jsou dokladem právního vědomí, schopnosti interpretace a aplikace právních norem ze strany jejich tvůrců,
- c) jsou předpokladem a svědkem úrovně vnitřní demokracie a participace pedagogů a žáků v dané škole.

5. Základní předpoklady tvorby školního řádu

Skutečně kvalitní řád školy by měl (v přípravě, formě i obsahu) jistě respektovat minimálně následující principy:

- a) bezpodmínečně respektovat (a naplňovat) ustanovení obecně platných právních norem. Jedná se zejména o Úmluvu o právech dítěte, zákon o rodině, občanský zákoník atd., školský zákon, zákon o státní správě a samosprávě ve školství, resortní předpisy MŠMT. V případech rozporu se zněním obecně závazných právních norem je ustanovení řádu školy neúčinné,
- b) respektovat mikroprostředí školy a jejích klientů – žáků. Vycházet se zaměřením školy a jejího skutečného života. Jiný školní řád – duchem a atmosférou – budeme vypracovávat u „elitního“ osmiletého gymnázia a jiný u málotřídní školy ve střediskové obci. Přestože budou oba obsahovat ustanovení o vnitřním režimu školy, každý bude nutně o něčem jiném,
- c) dobrý školní řád nemůže vzniknout bez spolupráce jeho tvůrců – bude jím zpravidla sbor pedagogický (nejen ředitel) – se žáky, studenty, ale i rodiči. Nejedná se o pouhé formální předložení řádu školy v Radě školy nebo podobném orgánu, ale o smysluplné konzultace a podílení se na přípravě řádu školy,
- d) důležitý je i zvolený jazyk školního řádu. Přílišná normativnost a snaha o „legislativní vyjádření“ může být na škodu přijetí řádu žáky například proto, že mu žáci jednoduše nebudou rozumět. Stejně tak může působit komicky užití obrazných forem vyjadřování, přespříliš emotivně zabarvených slov u dětí staršího věku, odborných škol apod.
- e) tvůrce řádu školy by měl již při přípravě řádu oddělit podstatné náležitosti života školy od nepodstatných. Zdánlivě jednoduché a samozřejmé pravidlo působí v praxi neskutečné problémy. Setkáme se se snahou korigovat „doslova každý krok“ žáka ve škole, včetně neúměrného zasahování do volného času žáků stejně jako s obecnými konstatováními, které ni-

kdo nemůže ani dodržet, ani porušit – právě pro jejich naprostou vágnost a neurčitost,

- f) s řádem školy by měli být seznámeni všichni zainteresovaní, tj. rodiče, učitelé, žáci, školník, kuchařky. . . Nepostačí formální „vylepení“ řádu školy na nástěnce ve třídě nebo na chodbě. Není mnoho lepších hmatatelných příkladů, jež by bylo možno v hodinách občanské výchovy (ale nejen tam) se žáky probírat, rozebírat, hodnotit. . .
- g) řád školy je dokumentem školy, nikoliv normou suplující zákon o rodině či pravidla pro provoz restauračních zařízení. Ustanovení o chování žáka na veřejnosti je nutno formulovat s velkou mírou preciznosti a citlivosti. Platí pravidlo, že norma chování, která postrádá vynutitelnost (byť jistě omezenou), přestává být „normativním“ pravidlem aplikace práva, zůstává „pouhým“ mravním postulátem, který má jistě ve výchově své místo, otázkou však zůstává, zda právě ve školním řádu. . .

6. Příklady ze školních řádů základních a středních škol ČR

V průběhu let 2000–2002 shromáždil autor více než sedm set školních řádů základních a středních škol celé České republiky. I když jejich ucelená analýza je předmětem jiného šetření a následných publikací, již nyní je možno uvést některá ustanovení řádů, která autor považuje za nesprávná či alespoň diskutabilní, ať již z hlediska nedodržení výše uvedeného bezpodmínečného požadavku souladu s obecně závaznými právními normami nebo existující „nedostatečnosti“ formy a obsahu zamýšleného sdělení.

Pro možnost porovnání jsou příklady uvedeny v jednotlivých oblastech:

Preambule

- Střední školy uplatňují jednotu výchovy a vzdělávání, spojení školy se životem a usilují o všestranný harmonický rozvoj osobnosti mladého člověka, vychovávají jej v souladu se zásadami vlastenectví, humanity a demokracie, formují jeho intelektuální a mravní rozvoj, připravují jej na tvořivou práci, odbornou činnost v povolání a poskytují výchovu estetickou, zdravotní, tělesnou a výchovu ekologickou, umožňují též náboženskou výchovu.
- Rodiče si musí být vědomi své zodpovědnosti tak jako škola. Rodiče si volí školu, která jim a jejich dětem vyhovuje, výběr školy a získané vzdělání je rizikem i investicí každého jednotlivce.
- „Člověk by se měl chovat tak, jak si myslí, že by se měli chovat všichni“ (Václav Havel)

Chování

- Chování ve škole i mimo školu stanovuje školní řád.

- Mimo školu, i o prázdninách, se žáci rovněž chovají a jednají slušně. V případě porušení tohoto ustanovení jsou všechny přestupky kázeňské předávány k projednání příslušným spolupracujícím institucím – obecní úřad, SVP, sociální kurátorka OÚ apod. – s vyvozením příslušných opatření vůči zákonným zástupcům žáků.
- Nezletilí žáci bydlící v podnájmu se mohou na veřejnosti ve dnech vyučování zdržovat maximálně do 22:00 hodin (střední škola).
- Zakazuje se vyrušovat při vyučování a zabývat se činnostmi, které nejsou předmětem vyučování a přestávek (videokazety).
- Přicházet do školy vhodně, čistě oblečen a upraven, přezouvat se do vyučování do obuvi k tomu určené (vyloučena je veškerá sportovní obuv).
- Žák, popřípadě jeho zákonný zástupce, je podle ustanovení občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. povinen uhradit škody způsobené na inventáři a zařízení školy.
- Graviditu je zákyně povinna prostřednictvím třídního učitele hlásit ředitelství školy.
- Studentům je zakázáno používat mobilní telefony ve vyučovacích hodinách, tedy přijímat hovory, textové zprávy, telefonovat, odesílat zprávy a rušit výuku.
- Není dovoleno během přestávek hrát karty.
- Jezdit na kole do školy je dovoleno žákům od 10 let, kteří budou mít písemné povolení rodičů.
- Neukázněný žák může být zařazen na jiné místo fronty čekajících žáků.
- Žák není členem organizací, jejichž program a projevy jsou v rozporu se zákonem, ani se nepodílí na jejich činnosti.
- V zájmu rozvíjení logického myšlení a odborného vzdělávání mohou žáci přinášet do školy společenské hry, časopisy a knihy, které mohou využívat v době volna.
- Negativní projevy chování musí žák nahlásit (například učiteli, kterému nejvíc důvěřuje).
- Žáci mohou aktivně organizovat zábavné akce pro své spolužáky.
- Na veřejnosti a mimo školu se žáci chovají tak, aby neobtěžovali okolí, neohrozili zdraví svoje ani jiných osob, nepoškozovali přírodu a cizí majetek. Výbor SRPDS schválil, aby se závažné přestupky chování žáků i mimo školu projevíly na hodnocení chování.
- Žákům není dovoleno vstupovat na soukromé pozemky, staveniště a do prostoru továren – sáňkovat, lyžovat a koulovat se na veřejných prostranstvích a cestách.
- Kouřit ve škole a v nejbližším okolí školy (tj. školní hřiště a parky kolem školy ohraničené ulicemi Tylova, Studentská a Lidická). (střední škola)

- Účastnit se hazardních her a her na hracích automatech v souladu se zákonem.
- Do ředitelny vstupují studenti se svými žádostmi jen v mimořádných případech. Styk se sekretariátem zprostředkovávají jmenovaní zástupci tříd, a to pouze v určených hodinách. Studentky a studenti nebudou voláni k soukromým telefonickým hovorům a budou jim vyřizovány jen mimořádně naléhavé vzkazy.
- Kouření je v budově školy, před školou a v nejbližších prostorách školy přísně zakázáno.
- Studující musí být ve škole vždy vhodně upraveni a čistě oblečení. Jakékoli výstřednosti do školy nepatří.
- Během školního roku není nezletilým povolována vedlejší činnost s výjimkou brigád u pečovatelské služby. O povolení vedlejší činnosti se žádá písemně prostřednictvím třídního učitele. Souhlas ředitele je podmíněn dobrým prospěchem a chováním.
- Žákyně nesmí nosit trička, v nichž je vidět břicho.
- Vstoupí-li do třídy cizí osoba, pozdrav hbitým povstáním.
- Při rozhovoru s dospělými stůj klidně a vyndej ruce z kapes.
- Po setmění smíš být venku jen v doprovodu dospělé osoby.

Přestávky – pohyb po škole

- O přestávkách se mohou volně pohybovat po budově školy, musí přitom dodržovat pravidla slušného chování.
- Žákům není dovoleno vstupovat do cizích tříd.
- Během každé přestávky mohou žáci volně vycházet ze třídy.
- Všechny dveře ve škole jsou pro žáky otevřeny za předpokladu dodržování pravidel slušného chování.
- Do chodby správy školy vstupují žáci jen výjimečně, a to jen v případě, chtějí-li hovořit s paní ředitelkou, zástupkyní či referentkou.

Držení peněz a cenných věcí

- Nosit do školy bez závažného důvodu větší peněžní částky nebo cennější věci je zakázáno (včetně studia při zaměstnání).
- Do školy nenosí předměty nesouvisející s výukou a drahé věci, jinak jim budou učitelem odebrány a vydány až rodičům. Škola nenese odpovědnost za ztrátu nebo poškození těchto předmětů.
- Nosit do školy finanční hotovost. V případě, že jde o větší finanční částku je povinen ji dát do úschovy v kanceláři školy. V případě, že tak neučinil a došlo ke ztrátě, nese odpovědnost sám.
- Ztráty věcí hlásí žáci neprodleně příslušnému učiteli. Žáci dbají na do-

statečné zajištění svých věcí – uzamykáním šaten a tříd. Ztráty z neuzamčených místností pojišťovna nehradí!

- Za peníze a jiné cenné věci se v šatně neručí.
- Do školy nesmějí nosit věci nepotřebné k výuce. Za cenné předměty a věci si ručí sami.
- Důsledně dbát na zákaz hromadění žáků u sborovny!!!
- Má-li žák cenné věci, mobilní telefon nebo peněžní hotovost nad 200,- Kč, má možnost si vše uschovat u p. sekretářky.

Poškození majetku

- Když viník nebude zjištěn, škodu uhradí celá třída společně (týká se hlavně knih, školních pomůcek atd.).
- V případě poškození nebo ztráty zapůjčené učebnice je povinen ji zaplatit v plné výši prodejní ceny.

Oblečení

- Ve vyučovací části školního roku je žák denního studia i při zaměstnání povinen: přicházet do školy slušně a přiměřeně oblečen, vhodně a čistě upraven. (stř. škola)
- Žáci jsou povinni chodit čistě a vkusně oblečení. Je zakázáno líčení, lakování nehtů a výstřední barvení vlasů.
- Žáci přicházejí do školy v 7:30 hod. vhodně upraveni, bez výstřelků v oblečení i účesech. V úzké spolupráci pracovníků školy, rodičů a žákovských samospráv působit tak, aby zejména:

- a) děvčata nebyla nalíčena a nechodila s nalakovanými nehty,
- b) chlapci nenosili velké kovové doplňky.

7. Možné pojetí struktury školního řádu

Jakkoliv jsme výše pledovali pro co největší přizpůsobení školního řádu místním podmínkám, je možné pokusit se, alespoň rámcově, o vystižení jejich náležitostí. Námi níže uvedený návrh „struktury“ školního řádu tak není v rozporu s tímto pravidlem. Naopak, náš návrh výše uvedená pravidla tvorby kvalitního školního řádu respektuje a do jisté míry i naplňuje. Ovšem sám o sobě není způsobilý zajistit bezvadný text této vnitřní normy. V tomto směru bude záležet na schopnostech tvůrce řádu tvořivě aplikovat (nejen) všechna zde uvedená doporučení a pravidla. Vycházet může z této navržené struktury školního řádu.

I. Úvodní ustanovení

- název, působnost, účel a význam řádu školy,
- charakteristika školy, vyjádření jejích cílů, zvláštností a výjimečností, jež jsou pro školu typické.

II. Vnější vztahy (komunikace)

- škola v regionu, vztahy s partnerskými institucemi,
- pravidla spolupráce s rodiči žáků,
- existence a formy činnosti orgánu typu Rady školy.

III. Vnitřní režim (provoz) školy

- pravidla provozu školy – časová, technická – včetně školní tělocvičny, školního pozemku ad.,
- činnost školní družiny a klubu,
- řešení provozu ve škole po skončení vyučování (kroužky, pronájmy ...).

IV. Práva a povinnosti pracovníků školy

- vyjmenování kategorií školního personálu a jeho působnost (správní zaměstnanci, provozní zaměstnanci, pedagogičtí pracovníci, vedení školy),
- stanovení základních pravidel chování pracovníků navzájem a vůči žákům školy.

V. Práva a povinnosti žáků

- potvrzení základních práv a svobod dětí a jejich aplikace do života školy,
- existence žákovské samosprávy, jejího podílu na životě školy, formy účasti žáků na životě školy, rozhlas, noviny ap.,
- procedurální pravidla pro řešení případných problémů a porušení práv a povinností žáků,
- stanovení základních pravidel chování a společenského styku navzájem i vůči pracovníkům školy,
- zvláštní ustanovení o bezpečnosti a ochraně zdraví žáků, péči o majetek školy.

VI. Závěrečná ustanovení

- způsob přijímání a projednávání řádu školy,
- možnosti připomínek a námětů a způsobů jejich řešení,
- platnost (časová) řádu školy,
- podpis ředitele školy, (je-li ustavena, rovněž i podpis zástupce Rady školy a žákovské samosprávy).

8. Závěr

Pavel Vacek v závěru své statě píše, že „papír unese všechno“ a „měřeno těmito dokumenty (rozuměj školní řády), pak hluboká totalita trvá“. I když zároveň vyslovuje tezi, že „školní řád dané školy nezobrazuje věrně atmosféru, či dokonce kvalitu výchovně-vzdělávací práce“ školy, soudíme, že v řadě případů je školní řád téměř dokonalým obrazem úrovně pedagogického sboru, vztahů mezi žáky a pedagogy. Vždy je školní řád obrazem jedné

skutečnosti. A ani ta není pro charakter a „kvalitu výchovně-vzdělávací práce na škole“ nezanedbatelná. Je jí úroveň manažerských a řídicích schopností ředitele školy. Neboť ten je, ve smyslu příslušných právních norem, za vydání školního řádu odpovědný.

Naším záměrem nebylo jen přinést teoretické zamyšlení, které v pedagogické produkci posledních let chybí, nýbrž i praktického rádce pro ty, kdo o vlastním školním řádu přemýšlejí z úhlů pohledu námi naznačených... Právě ředitelům škol, ale nikoliv jen jim, jsme určili tuto stať. U vědomí toho, že všechna zde uvedená pravidla a zásady je nutno tvůrčím způsobem interpretovat a aplikovat do reality „všedního dne, běžné školy“

Literatura

Index k definitivnímu řádu školnímu a vyučovacímu pro školy obecné a městanské. Olomouc: Arcibiskupská konzistoř, 1910.

KNAPP, V *Teorie práva.* Praha: C. H. Beck, 1995.

PRŮCHA, J., a kol. *Pedagogický slovník.* Praha: Portál, 1996.

SLUNÉČKOVÁ, J. *Právní vědomí.* Praha, 1985.

Školní řád pro žáky jednotné školy Praha, 1951.

VACEK, P *Analýza školních řádů a její pedagogicko-psychologické souvislosti. Pedagogická orientace,* roč. 2000, č. 1, s. 45–55.

Vyhláška MŠMT č. 127/1997 Sb., o speciálních školách.

Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon) v platném znění.

Vyhláška č. 291/1991 Sb., o základní škole v platném znění.

MICHALÍK, J. Školní řády – hledisko právní, obsahové a strukturální. *Pedagogická orientace* 2003, č. 2, s. 38–51. ISSN 1211-4669.

Adresa autora: PaedDr. Jan Michalík, Ph. D., Katedra speciální pedagogiky PdF UP, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc, michalik@pdfnw.upol.cz